

ΑΠΑΝΤΑ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΓΡΑΙΚΟΥ

ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΓΡΑΙΚΟΥ

ΛΟΓΟΙ

ΤΟΜΟΣ Γ'

ΙΕΡΑ ΜΕΓΙΣΤΗ ΜΟΝΗ
ΒΑΤΟΠΑΙΔΙΟΥ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με πολλή χαρά δέχθηκα τὴν παράκληση ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Μονὴ Βατοπαιδίου καὶ τὸν Καθηγούμενό της ἀγαπητὸ ἐν Χριστῷ ἀδελφὸ Γέροντα Ἐφραὶμ νὰ προλογίσω τὸν τρίτο τόμο τῶν ἔργων τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Γραικοῦ, τοῦ Βατοπαιδινοῦ.

Ὁ ἅγιος Μάξιμος μπορεῖ νὰ ἔζησε πρὶν πέντε αἰῶνες, ὅμως ὁ βίος καὶ ἡ διδασκαλία του εἶναι πολὺ ἐπίκαιρα. Πάντοτε μὲ συγκλόνιζε ὁ βίος αὐτοῦ τοῦ ἁγίου καὶ εἶχε σχηματιστεῖ βαθιὰ μέσα μου ἡ ἀπορία, πῶς ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐπέτρεψε αὐτὸς πού μὲ τόση ἀνιδιοτέλεια, θυσία καὶ ἀγάπη ἐργάστηκε στὸν ἀμπελῶνα τοῦ Χριστοῦ γιὰ τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφούς του στὴν Ρωσία νὰ περάσει τελικὰ τέτοια βασανιστήρια, 26ετῆ ἐγκλεισμὸ στὴν φυλακὴ, 18ετῆ στέρηση τῆς Θείας Κοινωνίας! Τελικὰ συνειδητοποίησα, ὅτι «οἱ θέλοντες εὐσεβῶς ζῆν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διωχθήσονται» (*Β' Τιμ.* 3,12), ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ πεπατημένη ὁδὸς γιὰ τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους, νὰ ἀκολουθοῦν «τὰ ἴχνη τοῦ Χριστοῦ» (βλ. *Α' Πέτρο.* 2,21), νὰ τὸν ἀκολουθοῦν στὴν Γεθσημανῆ, στὸν Σταυρό, στὸν Γολγοθᾶ, «ὅπου ἂν ὑπάγη» (*Ἀποκ.* 14,4). Αὐτὴν τὴν ὁδὸ ἀκολούθησε «εἰς τέλος» ὁ ἅγιος Μάξιμος, δοκιμάσθηκε ὡς «χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ» (*Σοφ. Σολ.* 3,6) καὶ ἀναδείχθηκε τέλειος ἐν Χριστῷ, πού τώρα τιμᾶται καὶ προσκυνεῖται ὡς φωτιστὴς τῶν Ρώσων, ὡς ἅγιος ἀπὸ ὅλους τοὺς Ὁρθοδόξους σὲ ὅλα τὰ μῆκη καὶ πλάτη τῆς γῆς. Κάποια ἀνάλογη δοκιμασία ἔζησε καὶ ὁ Γέροντας Ἐφραὶμ κατὰ τὴν τρίμηνη φυλάκισή του τὸ προηγούμενο ἔτος.

Ὁ ἅγιος Μάξιμος καὶ στὰ χρόνια τῆς φυλακῆς δὲν λησμόνησε τὸ «λογικὸν ποιμνιον τοῦ Χριστοῦ», καὶ ὅταν τοῦ ἐπιτρεπόταν

ἔστειλε ἐπιστολές, ἔγραφε πραγματεῖες πρὸς νουθεσία, διδαχὴ καὶ παράκληση τῶν ἐν Χριστῷ ἀδελφῶν του. Ὁ παρὼν τόμος περιέχει λόγους, ἐπιστολές τοῦ ἁγίου Μαξίμου ποὺ γράφτηκαν κατὰ τὴν περίοδο παραμονῆς του στὴν Ρωσία, δηλαδή μετὰ τὸ 1518. Τὰ θέματα ποὺ πραγματεύεται εἶναι ποικίλα, ἐρμηνευτικὰ Ἁγίας Γραφῆς καὶ Πατερικῶν κειμένων, ἀπολογητικά, λειτουργικά, ἀγιολογικά, θέματα ποὺ ἄπτονται στὴν μοναστικὴ ζωὴ ἀλλὰ καὶ ἐν γένει στὴν πνευματικὴ ζωὴ, στὴν ἐκκλησιαστικὴ τέχνη, κ.ἄ.

Δὲν λησμονεῖ οὔτε μία στιγμή τὸ Ἅγιον Ὄρος, τὴν Μονὴ τῆς μετανοίας του, καὶ τὸν διακρίνει ἕνας ἀσίγαστος πόθος γιὰ τὴν προσδοκώμενη ἐπιστροφή. Θυμᾶται καὶ περιγράφει τὰ τυπικὰ τῶν Ἀκολουθιῶν τὴν περίοδο ποὺ ἔζησε στὸ Βατοπαίδι. Γράφει πῶς γινόταν ἡ λεγόμενη ὕψωση τοῦ ἄρτου τῆς Παναγίας στὸ τέλος τῆς Τραπέζης στὴν Μονὴ του, γράφει γιὰ τὴν ἐπίσκεψη τῆς Παναγίας στὸ Ἅγιον Ὄρος, κ.ἄ.

Τὸ μέγιστο ἐνδιαφέρον του, ἂν καὶ ὁ ἴδιος ταλαιπωρεῖται μὲ τὸν πιὸ φρικαλέο τρόπο στὴν εἰρκτὴ, εἶναι ἡ πνευματικὴ κατάρτιση καὶ προκοπὴ τοῦ ποιμνίου ποὺ τοῦ εἶχε ἀνατεθεῖ ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ τὸ ποίμνιο δὲν τὸ συγκροτοῦσαν μόνο ὅσοι ἀπὸ τοὺς βογιάρους ἢ ἀπλοὺς Χριστιανοὺς τὸν ἐπισκέπτονταν ἢ εἶχαν ἀλληλογραφία μαζί του, ἀλλὰ ὅλοι οἱ Ρῶσοι Ὀρθόδοξοι. Γιατὶ τὰ γραπτά του ἀντιγράφονταν καὶ διαδίδονταν εὐρέως καὶ τάχιστα σὲ ὅλη τὴν ρωσικὴ ἐπικράτεια. Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἤθελε νὰ προστατέψει τοὺς Ὀρθοδόξους ἀπὸ τὶς παντοειδεῖς πλάνες ποὺ κυριαρχοῦσαν τότε στὴν ρωσικὴ κοινωνία, παρηγοροῦσε τοὺς παντοιοτρόπως θλιβομένους Χριστιανοὺς ποὺ γίνονταν εἴτε θύματα ἐκμετάλλευσης ἀπὸ ἀδίκους ἀνθρώπους εἴτε θάύματα λοιμικῶν ἀσθενειῶν. Κατηχοῦσε βιωματικά, δίδασκε τὴν ἀληθινὴ ὀρθόδοξη πνευματικὴ ζωὴ.

Καὶ νομίζω ὅτι ἡ πνευματικὴ ἀρχοντιά, τὸ μέγεθος τοῦ προσώπου τοῦ ἁγίου Μαξίμου δὲν φαίνεται τόσο ἀπὸ τὴν ὑπομονὴ ποὺ ἔδειξε στὴν δική του ἄδικη μεταχείριση καὶ ταλαιπωρία στὰ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

26 χρόνια φυλακίσεώς του ὅσο ἀπὸ τὴν ἀνεξικακία ποὺ κράτησε γιὰ τοὺς διώκτες του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀνιδιοτελῆ ἀγάπη ποὺ εἶχε γιὰ τοὺς ὁμοδόξους Ρώσους ἀδελφούς του. Εἶχε βγεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ πρόβλημά του, καὶ συμπονοῦσε ὅλους τοὺς κατατρεγμένους, συγχωροῦσε, περιχωροῦσε μέσα στὴν καρδιά του ὅλους τοὺς Ρώσους ἀδελφούς του.

Εὐχομαι νὰ μᾶς συνέχει καὶ νὰ μᾶς παραδειγματίζει τὸ βίωμα τοῦ ἁγίου Μαξίμου. Αὐτὸς καὶ ἡ διδασκαλία του ἄς γίνουν μία πυξίδα γιὰ τὴν εὕρεση τῆς αὐθεντικῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς μέσα στὸν στρόβιλο τοῦ ἀποπροσανατολισμοῦ τοῦ νοήματος τῆς ζωῆς ποὺ ζοῦμε σήμερα. Ὁ ἅγιος Μάξιμος νὰ ἐνδυναμώνει τὸν Γέροντα Ἐφραίμ καὶ νὰ εὐλογεῖ τὴν Μονὴ τῆς μετανοίας του, ὥστε νὰ γίνει πόλος ἔλξεως τῆς θείας Χάριτος καὶ ζωῆς.

Ὁ μητροπολίτης Λεμεσοῦ

†^ε Λεεωὺ Ἀθανάσιος

Άγιος Μάξιμος ὁ Γραικός. Εἰκόνα ἀπὸ τὸ Ἄλφαβητάριο τοῦ ἔτους 1613. Ρωσικὴ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη [RNB, QXVI, κώδ. 21, φ. 14v].

ΛΟΓΟΣ ΙΑ΄

**Ἡ ἑρμηνεία τῶν λόγων «ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης
καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν μας νὰ προσευχηθοῦμε στὸν Κύριο»**

Μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη σου, ὡς πρὸς τὴν ὁποία ὁμοιάζεις μὲ τοὺς ἀποστόλους, ἀξιῶνεις ἐμένα, τὸν ἄφρονα καὶ ἀμόρφωτο, τῆς ἱερῆς συνομιλίας σου καὶ μὲ ρωτᾶς γιὰ ὀρισμένες δυσνόητες ἐκφράσεις τῶν κειμένων. Θεώρησα πρέπον νὰ ἐνημερώσω τὴν ὀσιότητά σου μὲ λίγα λόγια, ὅσο καθοδηγεῖ τὸν ἀδύναμο νοῦ μου τὸ ἀληθινὸ Φῶς ποὺ φωτίζει κάθε ἄνθρωπο σὲ τοῦτον τὸν κόσμο.

Ἐπειδὴ βάσει τῆς παλαιᾶς μεταφράσεώς σας οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοι στὴν ἀρχὴ τῆς θείας Λειτουργίας προσκαλοῦν τοὺς ὀρθόδοξους νὰ προσεύχονται γιὰ τὴν ἄνωθεν εἰρήνη καὶ μάλιστα μερικοὶ καταλαβαίνουν ὅτι πρόκειται γιὰ τοὺς ἀγγέλους, νὰ ξέρει ἡ ὀσιότητά σου ὅτι ἡ λέξη *μιρ* ἔχει στὴν γλώσσα σας δύο ἔννοιες. Ἄφ' ἑνὸς σημαίνει ὅλο τὸ ὄρατὸ καὶ ἀόρατο δημιούργημα καὶ ἀφ' ἑτέρου τὸν δεσμὸ τῆς ἀγάπης, ποὺ δένει τοὺς ἀνθρώπους μεταξύ τους. Οἱ Ἕλληνες ὅμως, ἔχουν ἀντ' αὐτοῦ δύο διαφορετικὲς λέξεις: «Κόσμος», ποὺ σημαίνει ὅλο τὸ δημιούργημα, καὶ «εἰρήνη», ποὺ σημαίνει τὸν δεσμὸ τῆς ἀγάπης. Στὴν προκειμένη περίπτωση οἱ ἱερεῖς καὶ διάκονοί μας δὲν λένε «ὑπὲρ τοῦ ἄνωθεν κόσμου», ποὺ σημαίνει «ὑπὲρ τοῦ ἀνώτερου δημιουργήματος», ὑπὲρ δηλαδὴ τῶν ἀγγέλων, ὅπως τὸ καταλαβαίνουν σὲ σᾶς, ἀλλὰ «ὑπὲρ τῆς ἄνωθεν εἰρήνης», ποὺ σημαίνει ὑπὲρ τῆς φιλικῆς ἐνώσεως καὶ τῆς ἡσυχίας, ποὺ ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς δίδαξε

πολλές φορές και κήρυξε στους μαθητές του λέγοντας: «Ειρήνην αφήμι υμῖν, ειρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι υμῖν... ειρήνην ἔχητε»¹⁴⁰, τὸν δεσμὸ δηλαδὴ τῆς ἀγάπης.

Γιὰ αὐτὴν τὴν φιλικὴ ἔνωση, οἱ ἅγιοι προεξάρχοντες τῆς θείας Λειτουργίας μᾶς παραγγέλλουν νὰ προσευχόμεσθε καὶ νὰ τὴν ἀναζητοῦμε ὥστε νὰ ἀξιώσει καὶ ἐμᾶς, τοὺς ἁμαρτωλοὺς, ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς αὐτῆς τῆς χάριτος. Ἀκόμη καὶ ὁ μεγαλόφωνος προφήτης Ἡσαΐας μᾶς διδάσκει νὰ τὴν ζητᾶμε πάντα λέγοντας «Κύριε ὁ Θεὸς ἡμῶν, ειρήνην δὸς ἡμῖν, πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν»¹⁴¹. Ὁ μακάριος, ἐπίσης, Δαβὶδ λέει: «Ἀκούσομαι τί λαλήσει ἐν ἐμοὶ Κύριος ὁ Θεὸς, ὅτι λαλήσει ειρήνην ἐπὶ τὸν λαὸν αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοὺς ὀσίους αὐτοῦ»¹⁴². Καὶ ὁ μακάριος Κοσμᾶς στὸν εἰσμὸ τῆς πέμπτης ὠδῆς τοῦ Κανόνα περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ Γεννήσεως λέει: «Θεὸς ὢν ειρήνης, Πατὴρ οἰκτιρῶν, τῆς μεγάλης Βουλῆς σου τὸν Ἄγγελον, ειρήνην παρεχόμενον ἀπέστειλας ἡμῖν»¹⁴³. Καὶ ἄλλοῦ: «Φώτισον ἡμᾶς, τοῖς προστάγμασί σου Κύριε, καὶ τῷ βραχίονί σου τῷ ὑψηλῷ, τὴν σὴν ειρήνην, παράσχου ἡμῖν Φιλάνθρωπε»¹⁴⁴. Καὶ ἄλλοῦ: «Τῇ πρεσβείᾳ Κύριε, πάντων τῶν Ἁγίων, καὶ τῆς Θεοτόκου, τὴν σὴν ειρήνην δὸς ἡμῖν, καὶ ἐλέησον ἡμᾶς, ὡς ὁ μόνος οἰκτίρων»¹⁴⁵.

Γιὰ νὰ μὴ μακρογορῶ, σὲ ἀναρίθμητα χωρία βρίσκουμε ὅτι μᾶς παραγγέλλεται νὰ προσευχόμεσθε πάντα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ φιλικοῦ δεσμοῦ, καὶ ὄχι ὑπὲρ τοῦ ἄνωθεν κόσμου, δηλαδὴ τῶν ἀγγέλων, ὅπως θεωροῦν μερικοὶ ἐν ἀγνοίᾳ τους. Οἱ ἅγγελοι πάντα βρίσκον-

140. Ἰω. 14,27. 16,33.

141. Ἠσ. 26,12.

142. Ψαλ. 84,9.

143. Ἡ κατὰ Σάρκα Γέννησις τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Εἰς τὸν Ὁρθρον, Ὡδὴ ε', Ὁ Εἰσμὸς.

144. Ὁκτώηχος, Ἦχος πλ. δ', Ἐν τῷ Ὁρθρῷ, Κανὼν Σταυροαναστάσιμος, Ὡδὴ ε', Ὁ Εἰσμὸς.

145. Ὁκτώηχος, Ἦχος α', Τῇ Πέμπτῃ ἑσπέρας, Ἀπόστιχα Σταυρώσιμα.

ται σὲ εἰρήνη μεταξύ τους, ἐπειδὴ εἶναι πλήρεις πάσης Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καθὼς καὶ μεῖς, ἀφοῦ ἐμφανίστηκαν κατὰ τὴν Γέννηση τοῦ Χριστοῦ στοὺς βοσκούς καὶ ἦσαν οἱ πρῶτοι ποὺ εὐαγγέλισαν τὴν εἰρήνη λέγοντας «δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία»¹⁴⁶.

Ἔχουμε ἀνάγκη ἀπὸ τὶς προσευχὲς τῶν ἀγγέλων καὶ τὴν παντοτινὴ προστασία τους μπροστὰ στὸν Θεό. Εἶναι οἱ φύλακες, οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ εὐχέτες. Ἀπόδειξη ἀποτελοῦν ὅλα τὰ λειτουργικὰ βιβλία, ὅπου ὑπάρχουν καὶ οἱ κανόνες στὴν Ὀκτώηχο γιὰ κάθε Δευτέρα, τὰ ἔργα τοῦ ὁσίου Ἰωσήφ τοῦ ψαλμωδοῦ (καὶ ὄχι τοῦ Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ). «Δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἰατρὸ ὅσοι εἶναι ὑγιεῖς, ἀλλὰ ὅσοι εἶναι ἄρρωστοι», λέει ἡ θείκη φωνή.

Ὅλοι τους ἦταν ἐξ ἀρχῆς ὑγιεῖς, μολονότι μερικοὶ ἐξ αὐτῶν διεφθάρησαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀλαζονείας τους. Ἄλλοι, ὅμως, βρίσκονται καὶ ζοῦν με ἀγάπη, φόβο καὶ ὑπακοή στὸν Δημιουργὸ τῶν πάντων, πλήρεις πάσης ἀγιοσύνης καὶ Χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Διότι ἐμεῖς πάντα ἀσθενοῦμε κατὰ διάφορους τρόπους, ἐξοργίζοντας με τὴν ἀνυπακοή μας τὸν πανάγαθο Σωτῆρα μας, γι' αὐτὸ καὶ ζητᾶμε θεραπεία ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ὄχι αὐτοὶ ἀπὸ ἐμᾶς. Ἐπειδὴ εἰπώθηκε «χωρὶς δὲ πάσης ἀντιλογίας τὸ ἔλαττον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εὐλογεῖται»¹⁴⁷. Γι' αὐτὸ δὲν πρέπει κανεὶς νὰ δέχεται ὅτι ἡ Ἁγία Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ προσεύχεται ὑπὲρ τῶν ἀγγέλων.

Αὐτὴ ἡ ἐρμηνεία δὲν εἶναι οὔτε τοῦ Χρυσόστομου, οὔτε τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, οὔτε τοῦ Δαμασκηνοῦ. Τὴν θεία Λειτουργία τὴν ἐρμήνευσε μόνο ὁ Νεῖλος Καβάσιλας¹⁴⁸, ὁ ἐπίσκοπος Δυρραχίου, διάσημος διδάσκαλος τῆς ἐκκλησίας καὶ ὑπερασπιστὴς

146. Λουκ. 2,14.

147. Ἐβρ. 7,7.

148. ΝΕΙΛΟΣ ΚΑΒΑΣΙΛΑΣ (1300 περίπου-1363), συγγραφέας θεολογικῶν ἔργων καὶ διδάσκαλος, μεταξύ ἄλλων, καὶ τοῦ Δημήτριου Κυδώνη. Ἐγραψε φιλοπαλαμικά καὶ ἀνθενωτικά κείμενα.

τῆς ὀρθόδοξης πίστεως. Ἡ ἐρμηνεία του εἶναι καθολικὴ καὶ πιστότατη καὶ μόνον αὐτὴν πρέπει νὰ ἀκολουθοῦμε, καθὼς ἐξηγεῖ κατὰ τρόπο σαφέστατο ὅλα τὰ μυστήρια τῆς θείας Λειτουργίας. Ὁ ἴδιος μάλιστα ἀπάντησε μὲ λόγο κοφτερὸ σὰν δίκοπο σπαθὶ στοὺς Λατίνους, πὺ παραποιοῦν τὴν θεία Λειτουργία. Ἀρκετὰ ὅμως γι' αὐτό, διότι δὲν θέλω πλέον νὰ ἐνοχλεῖ ἡ πολυλογία μου τὴν ἱερὰ σιωπὴ σου.

Ἡ παροῦσα ἐρμηνεία ἀφορᾷ καὶ τὸ χωρίον «ἐπειδὴ ὁ Θεὸς γεννήθηκε ἀπ' Αὐτὴν καὶ γι' αὐτὸ ἀντλήθηκε (σύμφωνα μὲ τὴν μετάφρασή σας) ἀπὸ τὴν φύση της». Εἴτε ὅμως «δὲν ἀντλήθηκε» εἴτε «ἐκαινοτόμησεν»¹⁴⁹, πρέπει νὰ γνωρίζει ἡ ὁσιότητά σου πὼς καμμία ἀπὸ αὐτὲς τὶς ἐκφράσεις δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικὴ σημασία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας, οὔτε στὸ βαθύτατο νόημα τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας. Ἄς τὸ ἐξετάσουμε ὡς ἐξῆς: «Ἴδου πεπλήρωται ἡ τοῦ Ἡσαΐου πρόρρησης· Παρθένος γὰρ ἐγέννησας, καὶ μετὰ τόκον, ὡς πρὸ τόκου διέμεινας»¹⁵⁰, παρέμεινε δηλαδὴ Παρθένος καὶ συνεχίζει λέγοντας πὼς αὐτὸ πὺ συνέβη δὲν εἶναι καθόλου παράξενο. Γιατί; «Θεὸς γὰρ ἦν ὁ τεχθεὶς»¹⁵¹. Ὡς Παντοδύναμος καὶ σύμφωνα μὲ τὸν ἐλληνικὸ ὄρο ξενοτόμησε [καινοτόμησε] τὴν γυναικεία φύση, ὅ,τι δηλαδὴ συμβαίνει στὶς γυναῖκες ὅταν συλλαμβάνουν ἢ γεννοῦν, δηλαδὴ μετέθεσε ἢ μετέτρεψε μὲ τρόπο καινοφανῆ.

Ἀξιόπιστος μάρτυς καὶ διδάσκαλος τούτου εἶναι ὁ θεῖος Κοσμᾶς, πὺ λέει σαφῶς στὸν εἰρημὸ τῆς 9^{ης} ὡδῆς τὸ ἐξῆς: «Νενίκηνται τῆς φύσεως οἱ ὄροι, ἐν σοὶ Παρθένε ἄχραντε». Ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ νόμοι, τὸ ἐξηγεῖ ὁ ἴδιος λέγοντας: «παρθενεύει γὰρ

149. Βλ. Θεοτοκίον θ' ὡδῆς 9 Αὐγούστου καὶ δ' ὡδῆς Γ' Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν.

150. Ὁκτώηχος, Ἦχος α', Τῷ Σαββάτῳ ἑσπέρας ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ, Ἀπόστιχα, Θεοτοκίον.

151. Ὁκτώηχος, Ἦχος α', Τῷ Σαββάτῳ ἑσπέρας ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἑσπερινῷ, Ἀπόστιχα, Θεοτοκίον.

τόκος, καὶ ζωὴν προμνηστεύεται θάνατος»¹⁵², ἢ ὡς ἐξῆς: «Καὶ μὲ τὸν θάνατο μεταβαίνεις στὴν ζωὴ», δηλαδή καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γέννηση συνέλαβες ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ μετὰ τὴν γέννηση τοῦ Ἐμμανουὴλ παρέμεινες Παρθένος καὶ ἡ κοίμησή σου εἶναι θαυμαστή καὶ ἀνώτερη τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἐνάρετοι, οἱ πατριάρχες, οἱ προφῆτες, οἱ ἀπόστολοι, οἱ μάρτυρες καὶ οἱ ὅσοι πού ἔφυγαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωὴ ἀπολαμβάνουν μόνο διὰ τῶν ψυχῶν τους τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὰ θεῖα ἀγαθὰ, περιμένοντας τὴν τελειότητα κατὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία. Ἐσὺ ὅμως μόνη, μὲ τὴν Χάρη τοῦ Υἱοῦ σου ἀναστήθηκες πρὶν ἀπὸ τὴν Δευτέρα Παρουσία καὶ ζεῖς πλέον τὴ θεῖα ζωὴ στὸ δοξασμένο σῶμα σου, βρισκόμενη ἐκ δεξιῶν τοῦ Υἱοῦ σου καὶ Θεοῦ, «ἐν ἱματισμῷ διαχρῦσῳ περιβεβλημένη, πεποικιλμένη»¹⁵³.

Σὲ κάθε περίπτωση ἡ ἑλληνικὴ ἔκφραση ἔχει αὐτὸ τὸ νόημα καὶ τὸ νὰ λέει κανεὶς «ἀντλήθηκε» ἢ «ἐκαινοτόμησεν» ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια. Λέγοντας «ἀντλήθηκε» σημαίνει ὅτι πρό- ἔβη σὲ ἀνυπαρξία καὶ ἐξαλείφθηκε παντελῶς. Τὸ νὰ πεῖ πάλι «δὲν ἀντλήθηκε» σημαίνει ὅτι αὐτὴ συνέλαβε καὶ γέννησε κατὰ τὸν φυσικὸ τρόπο τῶν γυναικῶν. Ἔτσι, εἶναι ἀπρεπὲς νὰ λέει καὶ νὰ σκέπτεται κανεὶς γιὰ τὴν ὑπερφυσικὴ σύλληψή της καὶ τὴν πάναγνη παρθενία της. Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ λέμε πὼς μετατράπηκε παράξενα καὶ ἀσυνήθιστα καὶ ὄχι ὅτι ἐξαντλήθηκαν τὰ ιδιώματα τῆς φύσεώς της.

Ἄλλος εἰρμός ἐπίσης λέει σχετικὰ τὸ ἐξῆς: «Ἀλλότριον τῶν μητέρων ἢ παρθενία, καὶ ξένον ταῖς παρθένοις ἢ παιδοποιΐα»¹⁵⁴, χωρὶς δηλαδή συνουσία, «ἐπὶ σοὶ Θεοτόκε ἀμφότερα ὠκονομήθη». Μετατράπηκαν δηλαδή καὶ νικήθηκαν διὰ τῆς θείας δυνάμεως οἱ

152. Μνήμη τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, Εἰς τὸν Ὁρθρον, Ὡδὴ θ', Ὁ Εἰρμός.

153. Ἀκολουθία τῆς Προσκομιδῆς, Ἱερατικόν, μέρος α'.

154. Γενέθλιον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, Ὁ Κανὼν τοῦ Κυρίου Ἀνδρέου, Ἦχος πλ. δ'.

νόμοι τῆς φύσεως καὶ συνέλαβες χωρὶς τὸν πειρασμὸ τοῦ ἄνδρα
καί, ἀφοῦ γέννησες, παρέμεινες Παρθένος. Μὲ τὶς ἁγίες προσευ-
χὲς Της νὰ ὀδηγήσει καὶ ἐμᾶς ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς
στὸν δρόμο τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ ἀληθινοῦ φρονήματος. Ἀμήν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 7

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 11

ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΓΡΑΙΚΟΥ ΛΟΓΟΙ

ΛΟΓΟΣ Α΄

Ἐπιστολή σὲ ἕναν φίλο, ὅπου ἐξηγοῦνται μερικὰ
δυσνόητα ρητὰ τῆς Ἁγίας Γραφῆς 37

ΛΟΓΟΣ Β΄

Ἐρμηνεία λέξεων τοῦ ἑκατοστοῦ δευτέρου ψαλμοῦ,
«ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου» 53

ΛΟΓΟΣ Γ΄

Ἡ ἐν μέρει ἐρμηνεία τοῦ δεκάτου ὀγδόου ψαλμοῦ 55

ΛΟΓΟΣ Δ΄

Ἐρμηνεία περὶ τοῦ ρητοῦ «βάδιζε, λαός μου» κ.λπ. 63

ΛΟΓΟΣ Ε΄

Ἐρμηνεία περὶ τοῦ ρητοῦ τοῦ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου,
«οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία» κ.λπ. 69

ΛΟΓΟΣ Ζ΄

Ἐρμηνεία μερικῶν ἐν μέρει δυσνόητων ρητῶν
στὸν λόγο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου 73

ΛΟΓΟΣ Ζ΄

Ἐρμηνεία μερικῶν χωρίων τῆς Ἁγίας Γραφῆς 81

ΛΟΓΟΣ Η΄

Περὶ τοῦ ὅτι πρέπει νὰ τηρεῖ κανεὶς σταθερὰ τὴν ὀρθόδοξη πίστη 85

ΛΟΓΟΣ Θ'

Λόγος απολογητικός περί τῆς διορθώσεως τῶν ρωσικῶν βιβλίων.

Ἴδου καὶ ἐναντίον αὐτῶν ποὺ λένε ὅτι ἡ σάρκα τοῦ Κυρίου
μετὰ τὴν ἀνάστασι ἐκ νεκρῶν ἔγινε ἀπερίγραπτη 91

ΛΟΓΟΣ Ι'

Λόγος απολογητικός περί διορθώσεως τῶν κειμένων,

ὑπὸ τοῦ ἐλαχιστότατου μοναχοῦ Μάξιμου Ἀγιορείτη 107

ΛΟΓΟΣ ΙΑ'

Ἡ ἐρμηνεία τῶν λόγων «ὑπὲρ τῆς ἀνωθεν εἰρήνης

καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ψυχῶν μας νὰ προσευχηθοῦμε στὸν Κύριο» 117

ΛΟΓΟΣ ΙΒ'

Περὶ τοῦ ὅτι δὲν πρέπει νὰ πιστεύουμε ὅσους λένε πὼς

δὲν ἦταν παρῶν στὴν θεία Λειτουργία ἐκεῖνος ποὺ δὲν πρόλαβε

νὰ ἔλθει στὴν ἀνάγνωσι τοῦ ἀγίου Εὐαγγελίου 123

ΛΟΓΟΣ ΙΓ'

Ἡ διήγησι περὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ ἄρτου πρὸς τιμὴν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου 129

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀπορία μερικῶν, γιατί ἀπὸ τὴν τριήμερη Ἀνάστασι τοῦ Κυρίου

μέχρι τὸ Σάββατο στίς παραμονές τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ

δὲν ὑψώνεται ὡς εὐλογημένος ὁ ἄρτος, ἀλλὰ μόνο ὡς ἄρτος,

καὶ μάλιστα ὁ διάκονος ἐκφωνεῖ τρεῖς φορές τὸ «Χριστὸς ἀνέστη»

καὶ τὸν ἄρτο αὐτὸ τὸν τρῶνε τὸ Σάββατο 133

ΛΟΓΟΣ ΙΕ'

Περὶ τῆς ἐπιγραφῆς στὸ στεφάνι τοῦ Σωτήρα

καὶ περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς Παναγίας Θεοτόκου 139

ΛΟΓΟΣ Ις'

Περὶ τῶν γαμήλιων στεφάνων 141

ΛΟΓΟΣ ΙΖ'

Περὶ τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων κατὰ τὸ πρῶτὸ τῶν Θεοφανείων 143

ΛΟΓΟΣ ΙΗ'

Περὶ τῆς ἁγίας εἰκόνας τοῦ Χριστοῦ Σωτήρα, ποὺ ὀνομάζεται «Ὁδύνη» 147

ΛΟΓΟΣ ΙΘ΄

Περὶ τοῦ ἡμικυκλικοῦ σχήματος νέας σελήνης κάτω ἀπὸ τὸν σταυρὸ στὶς ἐκκλησίες 149

ΛΟΓΟΣ Κ΄

Ἡ στηλίτευση καὶ ἡ ἀποδοκιμασία τοῦ συγγράμματος τοῦ κακόβουλου Ἀφροδιτιανοῦ τοῦ Πέρσου 151

ΛΟΓΟΣ ΚΑ΄

Κατὰ τοῦ Ἀπολλιναρίου περὶ τοῦ Ἰούδα τοῦ προδότου 171

ΛΟΓΟΣ ΚΒ΄

Πρὸς αὐτοὺς ποὺ κατὰ τὴν χειροτονία τους δίνουν γραπτὸ ὄρκο στὸν Ρῶσο Μητροπολίτη καὶ σὲ ὅλη τὴν Ἱερὰ Σύνοδο ὅτι δὲν δέχονται νὰ γίνουν μητροπολίτες ἢ ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὸν Πάπα τῆς Ρώμης, ὅτι ἀρνοῦνται νὰ δεχτοῦν τὴν χειροτονία ἀπὸ αὐτὸν καὶ ἀπὸ τὸν Πατριάρχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὅτι δὲν δέχονται τὰ διατάγματά τους. Ἀπὸ τὸν μὲν διότι ὁμολογεῖ τὴ λατινικὴ πίστη, ἀπὸ τὸν δὲ διότι ὑπάγεται στὴν ἐξουσία τοῦ αἰσχροῦ βασιλέα τῶν ἄθεων Τούρκων 175

ΛΟΓΟΣ ΚΓ΄

Περὶ τοῦ ὅτι οἱ Ἅγιοι Τόποι δὲν βεβηλώνονται ποτὲ λόγῳ τοῦ ὅτι ἐξουσιάζονται ἀπὸ τοὺς ἄθεους, ἀκόμη καὶ ἂν ἡ κατάστασις αὐτὴ παραμένει γιὰ πολλὰ χρόνια 177

ΛΟΓΟΣ ΚΔ΄

Κατὰ αὐτῶν ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι καθ' ὅλη τὴν Λαμπρὴ ἑβδομάδα ὁ ἥλιος στεκόταν στὸν οὐρανὸ καὶ δὲν ἔδυσσε καὶ γι' αὐτὸ ὅλη ἡ Λαμπρὴ ἑβδομάδα θεωρεῖται ὡς μία μέρα 185

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄

Κατὰ τῆς ἀνόητης καὶ θεομίσητης πλάνης τῶν ἰσχυριζόμενων ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ταφῆς τοῦ πνιγμένου ἢ τοῦ σκοτωμένου ἔρχεται τὸ κρῦο ποὺ βλάπτει τὴ βλάστησις τῶν καρπῶν τῆς γῆς 191

ΛΟΓΟΣ ΚΣ΄

Ἡ φοβερὴ καὶ ἀξιοπρόσεκτη διήγησις. Ἴδου καὶ περὶ τοῦ τέλειου μοναχικοῦ βίου 199

ΛΟΓΟΣ ΚΖ΄

Οἱ ἐνστάσεις κατὰ τοῦ Ἰωάννου Λουδοβίκου, τοῦ ἐρμηνευτοῦ τοῦ ἱεροῦ βιβλίου τοῦ μακαρίου Αὐγουστίνου, ἐπισκόπου Ἰππῶνος 221

ΛΟΓΟΣ ΚΗ΄	
Διδακτική ἐπιστολή σὲ ἕναν ἄνδρα κατὰ τῶν ἀπαντήσεων κάποιου Λατίνου σοφοῦ	239
ΛΟΓΟΣ ΚΘ΄	
Περὶ τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ ἐλέους	249
ΛΟΓΟΣ Λ΄	
Περὶ μεγαλοψυχίας καὶ συμβουλῆς	251
ΛΟΓΟΣ ΛΑ΄	
Περὶ τοῦ ἀρχιστράτηγου, ποὺ σημαίνει ρωσιστὶ «βοεβόδας» καὶ τοῦ πῶς πρέπει αὐτὸς νὰ κυβερνάει τὸν λαό	253
ΛΟΓΟΣ ΛΒ΄	
Περὶ τῶν γυναικῶν ποὺ κατασκευάζουν τὰ πρόσφορα	255
ΛΟΓΟΣ ΛΓ΄	
Ἡ διήγηση περὶ ἐνὸς νέου μάρτυρα στὴν ἐλληνικὴ γῆ, τὸ μαρτύριο τοῦ ὁποίου ὁ ὁσῖος Μάξιμος εἶδε μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια	257
ΛΟΓΟΣ ΛΔ΄	
Ἐπιστολὴ στὸν γέροντα Βασσιανὸ περὶ τοῦ τρόπου ζωῆς στὸ Ἅγιον Ὄρος	261
ΛΟΓΟΣ ΛΕ΄	
Ἐπιστολὴ σὲ ἕναν φίλο μὲ ἐξηγήσεις ὀρισμένων ἀσαφῶν τόπων, ποὺ συναντοῦν στὰ βιβλία οἱ ἀναγνώστες τους	263
ΛΟΓΟΣ Λς΄	
Περὶ τῆς συνόδου ποὺ σκόπευε νὰ κανονίσει ὥστε οἱ ἱερεῖς, οἱ διάκονοι καὶ οἱ ὑποδιάκονοι νὰ εἶναι ἄγαμοι	275
ΛΟΓΟΣ ΛΖ΄	
Περὶ τῆς αἰωνίως ἱεῶς καὶ ἔνδοξης γεννήσεως τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ	277
ΛΟΓΟΣ ΛΗ΄	
Πρόλογος στὸν βίο τῶν θαυματουργῶν τῶν νήσων Σολοβέτσκιγιε	281
ΛΟΓΟΣ ΛΘ΄	
Περὶ τοῦ ἱερέα καὶ θαυματουργοῦ Σπυρίδωνα	287

ΛΟΓΟΣ Μ΄	
Λόγος περὶ τῆς φυλάξεως τοῦ νοῦ	289
ΛΟΓΟΣ ΜΑ΄	
Περὶ τοῦ πτηνοῦ πελεκάνου	291
ΛΟΓΟΣ ΜΒ΄	
Περὶ τοῦ πτηνοῦ περιστεριοῦ καὶ τῆς ἄκακῆς ψυχῆς	293
ΛΟΓΟΣ ΜΓ΄	
Περὶ τοῦ Λεβιάθαν	295
ΛΟΓΟΣ ΜΔ΄	
Παρομοίωση τοῦ καρποφόρου δέντρου μὲ νεαρὸ κατὰ τὴν παροιμία «ὅποιος γέννησε γιὸ δὲν πέθανε»	299
ΛΟΓΟΣ ΜΕ΄	
Ἑπτὰ περίοδοι τῆς ἀνθρώπινης ἡλικίας	301
ΛΟΓΟΣ ΜϚ΄	
Ἡ διήγησις περὶ τῶν Σιβυλλῶν καὶ περὶ τοῦ πόσεσ ἦσαν	303
ΛΟΓΟΣ ΜΖ΄	
Ἡ ἐξήγησις τῶν ταλάντων ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Σούδα	305
ΛΟΓΟΣ ΜΗ΄	
Οἱ ὀνομασίαι πολύτιμων λίθων	307
ΛΟΓΟΣ ΜΘ΄	
Παραβολή	309
ΛΟΓΟΣ Ν΄	
Ἡ ἀπάντησις σ' αὐτὸν ποὺ ρώτησε «σὲ ποιὸν στάλθηκε ὁ χάρτης ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ὡς τὸν πρῶτον ἀπ' ὅλους»	311
ΛΟΓΟΣ ΝΑ΄	
Γιὰ τοὺς περιπλανώμενους φιλόσοφους	313
ΛΟΓΟΣ ΝΒ΄	
Περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ εἰσέρχεται κανεὶς στοὺς ἁγίους ναοὺς τοῦ Θεοῦ	315
ΛΟΓΟΣ ΝΓ΄	
Περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ εἰσέρχεται κανεὶς στοὺς ἁγίους ναοὺς τοῦ Θεοῦ	317